

O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI
XALQ TA`LIMI VAZIRLIGI
NAVOIY DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
GEOGRAFIYA O`QITISH METODIKASI
KAFEDRASI

B. H. KALONOV, YO. R. BURANOV

**«MARKAZIY OSIYO IQTISODIY VA IJTIMOIIY GEOGRAFIYASI»
FANIDAN**

AMALIY MASHG`ULOTLAR

USLUBIY QO`LLANMA

(5110500 -Geografiya o`qitish metodikasi ta'lim yo`nalishi)

Navoiy – 2015

**O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI
XALQ TA'LIMI VAZIRLIGI**

NAVOIY DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

**GEOGRAFIYA O`QITISH METODIKASI
KAFEDRASI**

B. H. Kalonov, Yo. R. Buranov

**«MARKAZIY OSIYO IQTISODIY VA IJTIMOIIY
GEOGRAFIYASI»
FANIDAN**

AMALIY MASHG`ULOTLAR

USLUBIY QO`LLANMA

(5110500 -Geografiya o`qitish metodikasi ta'lim yo`nalishi)

Navoiy – 2015

Uslubiy qo'llanma O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining Muvofiqlashtiruvchi kengashi tomonidan 2012 yil 14 martda tasdiqlangan namunaviy fan dasturi asosida tuzildi.

Tuzuvchilar:

g.f.n., dots. B. H. Kalonov

kat. o'qit Yo. R. Buranov

Taqrizchilar:

g.f.n., dots. Yu. B. Raxmatov

NavDPI, Geografiya va uni o'qitish
metodikasi kafedrası dotsenti

g.f.n. A. M. Mavlonov

Buxoro davlat Universiteti
Tuproqshunoslik va geografiya
kafedrası katta o'qituvchisi

Mazkur uslubiy qo'llanma Navoiy davlat pedagogika instituti Ilmiy Kengashining 2015 yil 28 yanvardagi 6-sonli bayonnomasi bilan nashrga tavsiya etilgan.

KIRISH

5110500 – “Geografiya o`qitish metodikasi” va 5440500 – “Geografiya” bakalavr ta`lim yo`nalishlari bo`yicha malakali mutaxassislar tayyorlaydigan O`zbekiston Respublikasi Oliy ta`lim muassasalarida “Markaziy Osiyo iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi” fani o`qitiladi. U mazkur yo`nalishlar bo`yicha ixtisoslashgan talabalar uchun asosiy kurs hisoblanadi. Markaziy Osiyo iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasining geografiya fanlar tizimidagi farqli jihati shundaki, u talabalarga mintaqamizda joylashgan, ya`ni Respublikamizga qo`shni bo`lgan davlatlar geografiyasini o`rgatadi. Ushbu o`quv kursi talabalarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalaydigan, Vatanni sevrishga undan faxrlanishga, uni borlig`ini e`zozlashga undaydigan fandir. Shu bois bo`lsa kerak, geografiya O`zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov nazariga tushgan fanlardan biri. Prezidentimizning Respublika Oliy Majlisi minbaridan turib, “Vatan tarixi va madaniyatini, geografiyasi va iqtisodini, qadimiy urf-odatlarimizni har tomonlama o`rganish dolzarb ahamiyatga ega. Bog`chalardan tortib oliy o`quv yurtlarigacha bo`lgan ta`lim tarbiya tizimlarida mazkur fan va bilimlarni o`qitishga siyosiy vazifa sifatida qaralmog`i lozim” deb ta`kidlaganlari geografiya faniga berilgan ijobiy bahodir.

Markaziy Osiyo deganda siyosiy jihatdan Yevrosiyo materigining ichki qismida joylashgan Qozog`iston, O`zbekiston, Turkmaniston, Qirg`iziston, Tojikiston davlatlari egallagan hududlar tushuniladi. Markaziy Osiyoning tabiiy geografik chegaralari siyosiy va etnik chegaralarga to`la mos kelmaydi. Ana shuning uchun ham uning tabiiy geografik chegaralarini o`tkazishda o`lkaning geologik jihatdan rivojlanishi hamda rel`yefining tuzilishini hisobga olish ijobiy natijalarga olib keladi.

“Markaziy Osiyo iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi” o`quv kursi pedagogika o`quv yurtlaridagi tabiiy va iqtisodiy-ijtimoiy geografik bilimlar majmuasining eng muhim fanlaridan biridir. Bu fanni o`rganish orqali bo`lajak o`qituvchilar o`zi yashab turgan o`lkaning tabiiy-geografik sharoitini, iqtisodiy-ijtimoiy holatini, so`nggi yillarda vujudga kelayotgan xilma-xil geoeologik muammolarni, tabiiy va mehnat resurslarini hamda hududda ro`y berayotgan salbiy tabiiy geografik jarayonlarni va ularni oldini olish haqidagi hozirgi zamon bilimlariga ega bo`ladi.

Ushbu “Markaziy Osiyo iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi” fani amaliy mashg`ulotlarida o`lkaning geografik o`rni va uning o`ziga xos xususiyatlarini, iqtisodiy va siyosiy joylanishi, aholisi va mehnat resurslari, xo`jaligining o`ziga xos xususiyatlari, sanoati va qishloq xo`jaligi, transporti haqida bilim olasiz. Markaziy Osiyoda joylashgan davlatlar haqida tabiiy va iqtisodiy-ijtimoiy bilimlarga ega bo`lasiz. Ayniqsa bu davlatlarning mustaqillik yillaridagi ijobiy yutuqlari, iqtisodiyotdagi tub burulishlar bo`lganligini va ular haqida mavjud bo`lgan bilimlarini yanada rivojlantiradilar.

“Markaziy Osiyo iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi” fanining oliy o`quv dargohlarida o`qitilishi bu hududda yashovchi o`zbek, qozoq, turkman, tojik, qirg`iz, qoraqalpoq xalqlarining qadimiy milliy qadriyatlarini hurmat qilishga, o`tmishdagi ajdodlarimizdan hozirga qadar saqlanib kelinayotgan eng aziz bo`lgan Ona Vatan tuyg`usini mustaqillik sharofati bilan qayta tiklashga, diniy, madaniy birligimizni yanada yuqori bosqichlarga olib chiqishimizga yordam berishi muqarrardir.

Uslubiy qo`llanma Navoiy davlat pedagogika instituti “Geografiya o`qitish metodikasi” kafedrasida dotsenti, g.f.n. B.H.Kalonov va ushbu kafedra katta o`qituvchisi Yo.R.Buranovlar tomonidan tayyorlandi. Mualliflar uslubiy qo`llanmani tahrir qilib chiqib, o`z mulohazalari bilan qo`llanmaning sifatini yaxshilashga yordam bergan taqrizchilar NavDPI Geografiya o`qitish metodikasi kafedrasida dotsenti Yu. B. Raxmatov va BuxDU Tuproqshunoslik va geografiya kafedrasida katta o`qituvchisi g.f.n. A. M. Mavlonovlarga samimiy minnatdorchilik bildiradi hamda mazkur qo`llanma haqidagi barcha fikr va mulohazalarni mamnuniyat bilan qabul qiladi.

Markaziy Osiyo davlatlari siyosiy kartasi

Mavzu: Markaziy Osiyo mamlakatlari dunyo kartasida

Maqsad: Turkiston o'lkasi, Turkiston general gubernatorligi, O'rta Osiyo, Markaziy Osiyo tushunchalarini tahlil qilish, Markaziy Osiyo mamlakatlarining iqtisodiy geografik o'rnini belgilash va ularni dunyo siyosiy kartasidagi o'rnini aniqlash.

Dars jihozi: Dunyo, MDH va Markaziy Osiyo mamlakatlariga tegishli tabiiy va iqtisodiy kartalar.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O'zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O'qituvchi», 1994.
3. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O'qituvchi, 1997.
4. Pardayev G.P., Hunarov A. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya" (amaliy mashg'ulotlar). Angren – 2004.
5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: "Kamalak", 2013.
6. Ro'ziyev A. "Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi". Termiz 2000.
7. Алисов В., Хореев А. Экономическая и социальная география мира. М.: Просвещение, 2001.
8. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. Т.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Adabiyotlardan foydalanib Turon, Turkiston, O'rta Osiyo, Markaziy Osiyo atamalarini o'rganib, amaliyot daftariga tavsiflab yozing.

2-topshiriq. Markaziy Osiyo siyosiy kartasining shakllanish bosqichlarini tahlil qilish.

3-topshiriq. Markaziy Osiyo hududida joylashgan davlatlarni o'rganib, ular bo'yicha ma'lumotlar to'plang va 1-jadvalni to'ldiring.

Metodik ko'rsatma. Geografik atlaslar va o'quv manbalari asosida jadvalni to'ldiring.

1-jadval

t/r	Davlatlarning nomi	Maydoni (ming km. kv. hisobida)	Aholisi (ming kishi)
1	Qozog'iston		
2	Turkmaniston		
3	O'zbekiston		
4	Qirg'iziston		
5	Tojikiston		
6	Markaziy Osiyo mintaqasi		

4-topshiriq. Markaziy Osiyoning siyosiy kartasini yozuvsiz kartaga tushiring, poytaxtlarni, yirik shaharlari va chegaralarini belgilang. Markaziy Osiyo mamlakatlari egallagan hududning chegaralarini belgilang. Mustaqil Respublikalar chegaralarini ajrating.

**Metodik ko`rsatma.** Markaziy Osiyo hududining quruqlikdan o`tgan chegarasini qizil rangda, suvlikdan o`tgan chegarasini ko`k rangda ko`rsating. Chegaradosh davlatlarni belgilang va nomlarini yozib chiqing.

Markaziy Osiyo davlatlari siyosiy kartasi

5-topshiriq. Markaziy Osiyo hududi bilan chegaradosh qo`shni davlatlar o`rtasidagi chegara uzunligini masshtab orqali aniqlang va 2-jadval to`ldiring.

2-jadval

t/r	Davlatlarning nomi	Chegara uzunligi (km.hisob.)	Qo`shni davlat(lar) nomi
1			
2			
3			
4			
5			
6	Mintaqa maydoni		

Mavzu: Markaziy Osiyoning tabiiy resurslari

Maqsad: Markaziy Osiyo hududidagi tabiat resurslariga xo'jalik nuqtai nazaridan umumiy baho berish, turli resurslar bilan ta'minlanganligini, hududlarda joylashish xususiyatlarini va miqdorini (zaxirasini) belgilash, talabalarni iqtisodiy kartalarni o'qish va tahlil qilishga, statistik materiallardan foydalanishga ko'nikma va malaka hosil qildirish, karta sxema, diagramma chizishga o'rgatish.

Dars jihozi: Tabiiy sharoit va tabiiy boyliklarni o'zida aks ettirgan kartalar, atlaslar, statistik ma'lumotlar, diagrammalar.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O'zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O'qituvchi», 1994.
3. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O'qituvchi, 1997.
4. Pardayev G.P., Hunarov A. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya" (amaliy mashg'ulotlar). Angren – 2004.
5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: "Kamalak", 2013.
6. Ro'ziyev A. "Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi". Termiz 2000.
7. Алисов В., Хореев А. Экономическая и социальная география мира. М.: Просвещение, 2001.
8. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. Т.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Mavzu uchun berilgan adabiyotlardan va kartalardan foydalanib, Markaziy Osiyo davlatlarida tabiiy resurslarni joylashishi hamda ularni o'zlashtirish imkoniyatlarini o'rganib, amaliyot daftariga ma'lumot yozing. Markaziy Osiyoda qaysi tabiiy boyliklar (foydali qazilmalar, gidroenergo resurslar, yer resurslari va boshqa boyliklar) ko'p yoki kamligini tushuntiring.

2-topshiriq. Markaziy Osiyoning tabiiy, iqtisodiy geografik kartalaridan va atlaslardan foydalanib, yozuvsiz kartaga Markaziy Osiyodagi mavjud tabiiy boyliklarning geografik joylashishini hamda konlarning nomlarini tushiring.

Metodik ko'rsatma: Yozuvsiz kartada (2-vazifa) yoqilg'i, rudali va norudali foydali qazilmalarning markazlarini shartli belgilar asosda ko'rsating. Shuningdek, ularning tarqalgan maydonlari chegaralarini ham tushiring

3-topshiriq. Atlas va undagi foydali qazilmalar kartasidan foydalanib, 3-jadvalni to'ldiring. Markaziy Osiyoning qaysi rayonlarida tabiiy resurslar (neft, gaz, metalli, foydali qazilmalar, nometal foydali qazilmalar) ko'p va katta zahiraga ega va qaysi rayonlarida ularning zahiralari kam ekanligini tavsiflang.

3-jadval

t/r	Tabiiy resurslar nomi	Qayerda joylashgan	Umumiy zahirasi	Foydali qazilmalarning qaysi turiga kiradi?
1	Ko`mir			Yoqilg`i
2	Neft			Yoqilg`i
3	Gaz			Yoqilg`i
4	Temir rudasi			Ruda
5	Fosforit			Noruda

4-topshiriq. Jadval ma'lumotlaridan foydalanib, Markaziy Osiyo mamlakatlari tabiiy resurslar bo'yicha sobiq Ittifoqda qanday o'rinda turganligini tahlil qiling (umumiy miqdorga nisbatan % hisobida). Sobiq Ittifoq iqtisodiy zonalarining tabiiy resurslar va aholi bilan ta'minlanganlik darajasini aniqlang. Xulosa chiqaring: Janubiy – sharqiy iqtisodiy zonaning iqtisodiy zonalar o'rtasidagi mavqeini aniqlang (sobiq Ittifoqda).

4- jadval

Markaziy Osiyo mamlakatlarining (sobiq Janubiy –sharqiy zona) hissasi

№	Tabiiy resurslar	Iqtisodiy zonalar			Umumiy %
		G`arbiy	Sharqiy	Janubiy-sharqiy	
1	Hududi	25	57	18	100
2	Aholisi	72	11	17	100
3	Tabiiy potentsiali	44	32	24	100
4	Gidroenergiya potentsionali	18	63	19	100
5	Toshko`mir resursi	15	76	62	100
6	Gaz resursi	12	77	11	100
7	Temir rudasi resursi	42	51	7	100
8	Suv resursi	18	70	12	100
9	Yer resursi (haydaladigan)	65	15	20	100
10	O`rmon resursi	25	75	-	100

**Metodik ko`rsatma:** Jadval ma'lumotlaridan foydalanib stolbasimon diagramma tuzing. Uning balandligini 10 sm, enini 2 sm qilib oling. G`arbiy iqtisodiy zonani qizil. Sharqiy zonani havorang, Janubiy – sharqiy zonani jigarrang tusda belgilang. Har bir iqtisodiy zonada aholining asosiy tabiat resurslari bilan ta'minlanganlik darajasini belgilash uchun resurslar hissasini aholi hissasiga bo'ling va xulosa chiqaring. Tahlil natijasini guruhda birgalikda muhokama qiling. Markaziy Osiyo mamlakatlari hududida asosiy tabiat resurslari bilan aholi qanday ta'minlangan

ekanligini bilib olasiz. Bu kelajakda tabiiy resurslardan oqilona va samarali foydalanishni taqozo etadi.

Mavzu: Markaziy Osiyo malakatlarining aholisi va mehnat resurslari

Maqsad: Mavzu mazmunini amaliyot ishlari orqali talabalarga yetkazishda aholining umumiy soni, tabiiy o'sish ko'rsatkichi, zichligi, tug'ilish va o'lim koeffisienti hamda bu ko'rsatkichlarning Markaziy Osiyo hududida joylashgan Mustaqil Respublikalarda qanday taqsimlanganligini tahlil qilish. Kartografik va statistik ma'lumotlarni tahlil qilib, ma'lumotlarni taqqoslash, aholi umumiy sonining o'zgarishini va shu mintaqaga xos bo'lgan demografik muammolarning kelib chiqish sabablarini aniqlash.

Dars jihozi: Dunyo, MDH mamlakatlarining, shu jumladan Markaziy Osiyo aholi geografiyasiga xos bo'lgan kartalar, jadval, diagrammalar.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O'zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O'qituvchi», 1994.
3. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O'qituvchi, 1997.
4. Pardayev G.P., Hunarov A. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya" (amaliy mashg'ulotlar). Angren – 2004.
5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: "Kamalak", 2013.
6. Ro'ziyev A. "Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi". Termiz 2000.
7. Алисов В., Хореев А. Экономическая и социальная география мира. М.: Просвещение, 2001.
8. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. Т.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Markaziy Osiyo aholisining dinamikasi jadvalini tuzish, aholining o'sish sur'atlarini aniqlash va tahlil qilish. Aholining yillar bo'yicha tabiiy va mexanik harakatini tahlil qilish.

2-topshiriq. Aholining Markaziy Osiyoda geografik tarqalishini yozuvsiz kartaga tushirish. Kartada shaharlarning katta-kichikligini ko'rsatish.

3-topshiriq. Aholi geografiyasiga oid adabiyotlarni o'rganib chiqing. Markaziy Osiyo davlatlarida umumiy tug'ilish va o'lim, yosh (chaqaloq) bolalar o'limi koeffisientlarini aniqlang hamda 5 va 6 jadvallardagi ma'lumotlar bilan taqqoslab tahlil qiling.

Tug'ilish va o'lish ko'ffisienti darajasini baholash shkalasi

Tug'ilish umumiy ko'ffisienti	Tug'ilish ko'ffisientining tavsifi	O'limning umumiy ko'ffisienti	O'lim ko'ffisientining tavsifi
10 gacha	Favqulodda past holat	7 gacha	Juda past daraja
10-15	Juda past daraja	7-8	Past daraja
16-20	Past daraja	9-10	O'rta darajadan pastroq
21-25	O'rta daraja (ko'rsatkich o'lim ko'rsatkichidan past bo'lgan sharoitda aholini ortishiga olib boradi).	11-12	O'rtacha daraja
26-30	O'rtacha darajadan baland	13-15	O'rtacha darajadan baland
31-40	Baland daraja (yuqori ko'rsatkich)	16-20	Yuqori ko'rsatkich
41-50	Juda yuqori ko'rsatkich	20 dan ortiq	Juda yuqori (baland ko'rsatkich)
50 va undan katta	Me'yoridan ortiq ko'rsatkich, fiziologik maksimum		

Yosh (chaqaloq) bolalar o'limi ko'ffisienti darajasi shkalasi

Chaqaloq bolalar o'limi ko'ffisienti (1000 ta tug'ilganlar hisobidan bir yosh etmay o'lganlar)	Koeffisient tavsifi
20 gacha	Juda past ko'rsatkich
20-34	Past ko'rsatkich
35-49	O'rtacha ko'rsatkich
50-74	Yuqori (baland) ko'rsatkich
75-99	Juda yuqori ko'rsatkich
100 va undan ortiq	Favqulodda yuqori ko'rsatkich

Metodik ko'rsatma: Manbalar yordamida Markaziy Osiyo mamalakatlari tug'ilish va o'lim (1000 kishi hisobiga) va chaqaloq bolalar o'limi (1000 ta tirik tug'ilgan chaqaloqlar 1-yoshga yetmagan) miqdori aniqlanadi, so'ng ularning ko'ffisientlari tavsiflanadi. Shuningdek, tug'ilish, o'lim, tabiiy o'sish ko'rsatkichlari taqqoslanadi.

4-topshiriq. Markaziy Osiyo regionida geodemografik jarayonlarning taraqqiyoti mavzusida ma'ruza tayyorlang. Ma'ruza matnini tayyorlash quyidagi rejaga amal qiling.

1. Regiondagi umumiy aholi soni, shu jumladan shahar va qishloq aholisi.

2. Regionda aholining tabiiy harakati (o`sishi) va migratsiya jarayoni.
3. Etnik jarayonlarning xususiyatlari.
4. Shahar aholisi va shaharlar. Urbanizatsiya muammolari.
5. Mehnat resurslari bilan ta'minlanganlik darajasi.
6. Qishloq aholisi va qishloqlar
7. Regionda aholining joylashuvi va zichligi
8. Regionda demografik siyosat.

Metodik ko`rsatma: Avvalom bor mavzular mazmunini ifoda etadigan manbalar topilishi kerak. Ma'lumotlar aniq va to'liq bo'lishligiga e'tibor qarating. Ma'ruzani to'liq bayon etilishini ta'minlash uchun jadval, grafik, karta-sxemalar berishni unutmang.

Mavzu: Markaziy Osiyo davlatlari xalq xo`jaligi. Yoqilg`i –energetika majmuasi

Maqsad: Mashg`ulot mavzusi mazmuni orqali Markaziy Osiyo mamlakatlarning sanoat tarmoqlarini tuzilishi, rivojlanish ko`rsatkichi, ularni belgilovchi omillar va imkoniyatlarni tahlil qilish. Sanoat tarmoqlari va ularning ishlab chiqarish salohiyatiga oid kartografik materiallarni qiyoslash, taqqoslash ko`nikmasini shakllantirish, ularning istiqbollarini belgilashdan iborat.

Dars jihozi: Taqvim reja, mavzu bo'yicha ishlanma, sanoat tarmoqlariga oid kartalar, atlaslar, yozuvsiz kartalar va davriy matbuot materiallari.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O'zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O'qituvchi», 1994.
3. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O'qituvchi, 1997.
4. Pardayev G`.P., Hunarov A. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya" (amaliy mashg`ulotlar). Angren – 2004.
5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: "Kamalak", 2013.
6. Ro`ziyev A. "Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi". Termiz 2000.
7. Алисов В., Хореев А. Экономическая и социальная география мира. М.: Просвещение, 2001.
8. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. Т.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Adabiyotlar va boshqa manbalardan foydalanib, Markaziy Osiyo davlatlarida xalq xo`jaligining tarkibiy tuzulishini o`rganing. Asosiy va yetakchi

sanoat tarmoqlarini aniqlang, ularni xalq xo'jaligidagi ahamiyatini ta'riflang. Statistik ma'lumotlar asosida o'sish sura'tlarini tavsiflang.

2-topshiriq. Markaziy Osiyo davlatlarida yo'qilg'i (ko'mir, neft, tabiiy gaz) sanoati tarmoqlarining rivojlanishini statistik ma'lumotlar yordamida o'rganib chiqing va tavsiflab yozing.

3-topshiriq. Markaziy Osiyo davlatlari energetika sanoatida AES, GES, IESlarning ulushini tahlil qiling.

Mavzu: Markaziy Osiyo metallurgiya va mashinasozlik sanoat tarmoqlari

Maqsad: Markaziy Osiyoda qora va rangli metallurgiya sanoati xom-ashyo markazlari, asosiy ishlab chiqarish tarmoqlari hamda ba'zi bir mahsulotlarning ishlab chiqarish ko'rsatkichi haqida kartografik, statistik ma'lumotlarni bilish ko'nikma va malaka hosil qilish.

Dars jihozi: Tabiiy va siyosiy ma'muriy kartalar, 9- sinf atlas, 7-sinf atlas.

Adabiyotlar:

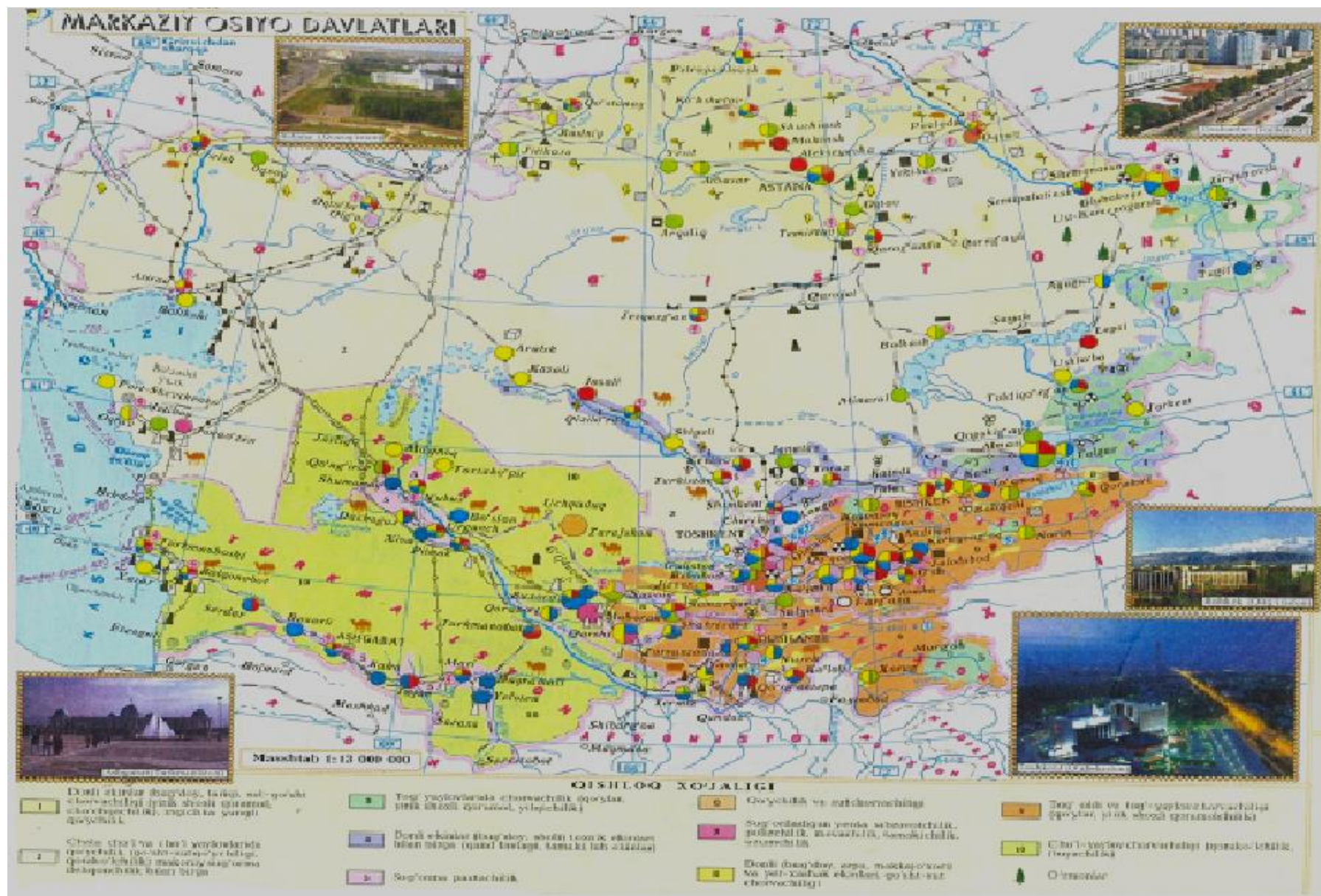
1. Karimov I. - O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O'zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O'qituvchi», 1994.
3. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O'qituvchi, 1997.
4. Pardayev G.P., Hunarov A. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya" (amaliy mashg'ulotlar). Angren – 2004.
5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: "Kamalak", 2013.
6. Ro'ziyev A. "Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi". Termiz 2000.
7. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. T.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Adabiyotlar, atlas, iqtisodiy kartalar foydalanib, Markaziy Osiyo davlatlaridagi qora va rangli metallurgiya sanoatining yirik markazlarini hamda asosiy korxonalarini aniqlang. Statistik ma'lumotlar asosida qora va rangli metallurgiya sanoatining ishlab chiqarish ko'rsatkichlarini tahlil qiling.

2-topshiriq. Atlas ma'lumotlaridan foydalanib, yozuvsiz kartada Markaziy Osiyo davlatlaridagi mashinasozlik va metallni qayta ishlash sanoat tarmoqlarining asosiy markazlarini tushiring.

3-topshiriq. Markaziy Osiyo davlatlarida mashinasozlik sanoatini hududiy joylashuvi va rivojlanishini statistik ma'lumotlar asosida tahlil qilib, daftarga yozing.

Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy kartasi

Mavzu: Markaziy Osiyo kimyo sanoati

Maqsad: Manbalar asosida Markaziy Osiyoda kimyo sanoati tarmoqlarining shakllanishi, joylashuvi hamda ularni ishlab chiqarish hajmi va istiqbollari haqida malaka, ko'nikma va tushuncha hosil qildirish.

Dars jihozi: Kimyo sanoatiga oid karta, rasm, sxema va jadval ma'lumotlari, taqvim reja, amaliy ish ishlanmasi, 9-sinf atlas, 7-sinf atlas.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O'zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O'qituvchi», 1994.
3. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O'qituvchi, 1997.
4. Pardayev G.P., Hunarov A. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya" (amaliy mashg'ulotlar). Angren – 2004.
5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: "Kamalak", 2013.
6. Ro'ziyev A. "Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi". Termiz 2000.
7. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. T.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Adabiyotlar, atlas va boshqa manbalardan foydalanib, Markaziy Osiyo davlatlarida mavjud kimyo sanoati tarmoqlarini aniqlang.

2-topshiriq. Markaziy Osiyodagi kimyo sanoati rivojlangan hududlarni o'rganib, tahlil qiling va daftaringizga yozing.

3-topshiriq. Maktab atlaslaridan foydalanib, kimyo sanoati markazlarini yozuvsiz kartaga shartli belgilar asosida tushiring.

Mavzu: Markaziy Osiyo davlatlarining qishloq xo'jaligi

Maqsad: Markaziy Osiyo davlatlarida qishloq xo'jalik tarmoqlarini geografik joylashuvini belgilash, eng yirik qishloq xo'jalik rayonlarini aniqlash, mamlakatlar bo'yicha qishloq xo'jalik mahsulotlari ishlab chiqarishini tahlil qilishdan iborat.

Dars jihozi: Ma'ruza matni, O'rta Osiyo va Qozog'iston tabiiy va iqtisodiy kartalari, maktab atlas.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O'zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O'qituvchi», 1994.
3. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O'qituvchi, 1997.

4. Pardayev G`P., Hunarov A. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya" (amaliy mashg`ulotlar). Angren – 2004.
5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: "Kamalak", 2013.
6. Ro`ziyev A. "Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi". Termiz 2000.
7. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. Т.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiyotida qishloq xo`jaligining tutgan o`rni, rivojlanish bosqichlari, ahamiyati va uning tarkibiy tuzulishi, respublikalararo tafovutlarni hamda amalga oshrilayotgan islohotlarni o`rganib, tavsiflab yozing.

2-topshiriq. Statistik ma`lumotlaridan foydalanib, Markaziy Osiyo davlatlarida asosiy qishloq xo`jaligi mahsulotlari yetishtirish ko`rsatkichini tahlil qiling, 7-jadvalni to`ldiring va davlatlararo o`rnini belgilang.

7-jadval

Markaziy Osiyo davlatlarida asosiy qishloq xo`jaligi mahsulotlarini yetishtirish

t/r	Mamlakatlar	G`alla yetishtirish (mln.t.hisob)		Kartoshka (mln.t.hisob)		Go`sht (ming t.hisob)		Sut (ming.t.hisob)	
		miqdori	o`rni	miqdori	o`rni	miqdori	o`rni	miqdori	o`rni
1	Qozog`iston								
2	Qirg`iziston								
3	O`zbekiston								
4	Tojikiston								
5	Turkmaniston								

3-topshiriq. Jadval ma`lumoti asosida Markaziy Osiyo mamlakatlarida g`alla, kartoshka, go`sht va sut yerishtirish ko`rsatkichlari bo`yicha doiraviy diagramma tuzing.

4-topshiriq. Atlas yordamida yozuvsiz kartaga Markaziy Osiyo davlatlaridagi asosiy qishloq xo`jalik rayonlarini, sug`orma va lalmi dehqonchilik hududlarini tushiring hamda tahlil qiling.

Mavzu: Markaziy Osiyo transport tarmoqlari geografiyasi

Maqsad: Markaziy Osiyodagi asosiy transport turlari, ularning hududlar bo`yicha joylashuvi va ahamiyatini bilish

Dars jihozi: Tabiiy va siyosiy ma`muriy hudud transport tarmoqlari kartalari, jadval ma`lumotlari, rasm, diagrammalar, maktab atlaslari

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O'zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O'qituvchi», 1994.
3. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O'qituvchi, 1997.
4. Pardayev G.P., Hunarov A. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya" (amaliy mashg'ulotlar). Angren – 2004.
5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: "Kamalak", 2013.
6. Ro'ziyev A. "Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi". Termiz 2000.
7. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. T.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Markaziy Osiyo transport turlariga ularning ahamiyatiga qarab baho bering. Har bir davlatda qaysi transport turi eng ahamiyatli ekanligini aniqlang va tahlil qiling.

2-topshiriq. Karta ma'lumotlaridan foydalanib, asosiy transport va aloqa yo'llarini yozuvsiz kartaga belgilang.

3-topshiriq. Karta ma'lumotlaridan foydalanib, xalqaro aeroportlar, mahalliy aeroportlar, portlar va pristanlarni belgilang.

4-topshiriq. Mustaqillik yillarida Markaziy Osiyo davlatlarini qo'shni mintaq va davlatlar bilan aloqalarini rivojlantirish uchun barpo etilgan xalqaro ahamiyatga ega bo'lgan transport yo'llari haqida ma'lumot bering. (Traseka, Mashhad-Seraxs-Tajan, Andijon-O'sh-Qashg'ar temir va avtomobil yo'llari).

Mavzu: Markaziy Osiyo davlatlarining tashqi iqtisodiy aloqalari

Maqsad: Markaziy Osiyo davlatlarini tashqi savdo tarkibining darajasi, tashqi savdoning umumiy hajmida eksport va importning uzunligi to'g'risida talabalarga malaka, ko'nikma va bilim hosil qildirish.

Dars jihozi: Maktab atlaslari, jadval ma'lumotlari, rasm-sxema, gazeta va jurnallar ma'lumotlari.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O'zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O'qituvchi», 1994.
3. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O'qituvchi, 1997.
4. Pardayev G.P., Hunarov A. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya" (amaliy mashg'ulotlar). Angren – 2004.

5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: “Kamalak”, 2013.
6. Ro`ziyev A. “Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi”. Termiz 2000.
7. Страны Центральной Азии в современном мира статистический сборник. T.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Statistik ma`lumotlar va boshqa manbalardan asosida Qozog`iston Respublikasi va Tojikiston Respublikasining eksport va import salohiyatlarini o`rganib, tahlil qiling va daftarga yozing.

2-topshiriq. Statistik ma`lumotlar va boshqa manbalardan foydalanib, Turkmaniston va Qirgiziston Respublikalarining eksport va import salohiyatlarini o`rganib, tahlil qiling.

3-topshiriq. Qozog`iston, Turkmaniston, Qirg`iziston va Tojikiston Respublikalarining O`zbekiston Respublikasi bilan tashqi aloqalarini o`rganib tahlil qiling va daftarga yozing.

QOZOG`ISTON RESPUBLIKASI

Mavzu: Qozog`iston Respublikasining geografik o`rni, tabiiy resurslari va ma`muriy hududiy bo`linishi

Maqsad: Amaliy ish orqali talabalarga Qozogiston Respublikasining tabiiy va iqtisodiy geografik o`rni, uning dunyoni iqtisodiy va siyosiy kartasidagi o`rni, hamda ma`muriy – hududiy bo`linishi haqida bilim berish, ko`nikma va malaka hosil qildirish.

Dars jihozi: MDH, MO, dunyoning iqtisodiy, siyosiy kartalari, jadval ma`lumotlari, kontur karta va atlaslar.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O`zbekiston XXI asr bo`sag`asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O`zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O`zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O`qituvchi», 1994.
3. O`zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O`qituvchi, 1997.
4. Pardayev G`.P., Hunarov A. “Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya” (amaliy mashg`ulotlar). Angren – 2004.
5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: “Kamalak”, 2013.
6. Ro`ziyev A. “Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi”. Termiz 2000.
7. Страны Центральной Азии в современном мира статистический сборник. T.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Ma'ruza matni boyicha tavsiya etilgan adabiyotlardan foydalanib "Qozog'iston Respublikasining tabiiy va iqtisodiy geografik o'rni"ga baho bering. Qozog'istonga xos bo'lgan muammolarni aniqlang va amaliyot daftarda qisqa holda tasvirlang.

2-topshiriq. Atlas va kartalardan foydalanib, Qozog'istonning quruqlik va suvlikdan o'tgan chegara uzunligini hamda qaysi davlatlar bilan chegaradoshligini aniqlang.

Qozog'iston respublikasi rel'yef tuzulishi

Cho'llar		44 %
Dasht		26 %
Chalacho'l		14 %
O'rmon		5.5 %

Qozog'iston Respublikasi siyosiy kartasi

3-topshiriq. Qozog`iston Respublikasiga qo`shni bo`lgan davlatlarni aniqlang va jadvalni to`ldiring.

8-jadval

t/r	Davlatlar	Poytaxti (markazi)	Chegara uzunligi	Davlat tuzilishi
1				
2				
3				
4				
5				

4-topshiriq. Atlas va maxsus kartalardan foydalanib foydali qazilma konlari markazlarini aniqlang. Manbalardan foydalangan holda ularning zahiralarini va yillik ishlab chiqarish ko`rsatkichini toping va jadvalni to`ldiring.

9-jadval

t/r	Tabiiy resurslar	Turlari	Zaxirasi t/km ³ hisobida	1 yilda ishlab chiqa - rish ko`rsatkichi (qazib olish m: m ³ hisobida)	Qaysi viloyatda joylashgan
1					
2					

5-topshiriq. Manbalardan foydalanib yozuvsiz kartada Qozog`iston respublikasi viloyatlarini belgilang. Ularning markazlari, maydoni va aholi sonini yozib chiqing, jadvalni to`ldiring.

10-jadval

Qozog`iston Respublikasining ma`muriy-hududiy bo`linishi

№	Viloyat/Shahar	Ma`muriy markazi	Maydoni, km ²	Aholisi, kishi
1	Almati (Alma-Ata) — respublikaga bo`ysinuvchi shahar			
2	Astana — respublikaga bo`ysinuvchi shahar			
3	Baykonur			
4	Akmola viloyati			
5	Aktyuba viloyati			
6	Almati viloyati			
7	Atirau viloyati			
8	Sharqiy Qozog`iston viloyati			
9	Jambul viloyati			
10	G`arbiy Qozog`iston viloyati			

№	Viloyat/Shahar	Ma`muriy markazi	Maydoni, км²	Aholisi, kishi
11	Qarag`anda viloyati			
12	Qustanay viloyati			
13	Qizilo`rda viloyati			
14	Mangistau viloyati			
15	Pavlodar viloyati			
16	Shimoliy Qozog`iston viloyati			
17	Janubiy Qozog`iston viloyati			
	Jami:			

Almati shahri ramzi

Zamonaviy Astana shahri

Zamonaviy Almati shahri

Baykanur shahridagi monument

Mavzu: Qozog`iston Respublikaning aholisi, mehnat resurslari

Maqsad: Manbalar asosida Qozogiston Respublikasining umumiy aholi soni, milliy tarkibi va aholining hududlar bo`ylab geografik taqsimoti, zichligi, qishloq va shahar aholisining nisbati, ishlab chiqarishda band aholi, uning migratsiyasi (ichki va tashqi) haqida bilimga ega bo`lish, aholi va maxsus kartalardan foydalana bilish, statistik materiallar, diagramma va katta sxemalarni tahlil etishga ko`nikma va malaka hosil qilish.

Dars jihozi: Respublika va MO ga xos bo`lgan maxsus (aholi) kartalar, atlaslar, statistik ma`lumotlar, diagramma va tarqatma materiallar.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O`zbekiston XXI asr bo`sag`asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O`zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O`zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O`qituvchi», 1994.
3. O`zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O`qituvchi, 1997.
4. Pardayev G`.P., Hunarov A. “Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya” (amaliy mashg`ulotlar). Angren – 2004.
5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: “Kamalak”, 2013.
6. Ro`ziyev A. “Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi”. Termiz 2000.
7. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. T.: 1994.

Topshiriqlar:

1- topshiriq. Ma`lumotlardan foydalanib Qozog`iston Respublikasida 1 km² ga to`g`ri keladigan aholi sonini aniqlang. Viloyatlar bo`yicha ma`lumotlar to`plang.

11-jadval

№	Respublika va viloyatlar	Umumiy maydoni (ming km ²)	Umumiy aholi soni (ming kishi hisobida)	1 kv.km.ga to`g`ri keladigan aholi soni	Qaysi iqtisodiy rayon tarkibiga kiradi
1	Qozog`iston				
2	Kustanay				
3	Oqtepa				

14 ta viloyatni jadvalda belgilang.

2-topshiriq. Qozog`iston aholisi milliy tarkibining mustaqillikgacha bo`lgan davrdagi va hozirgi holatini (foiz hisobida) tahlil qiling va stolbasimon diagramma tuzing. (masshtab ixtiyoriy). Aholi soni va milliy tarkibining o`zgarish sabablarini aniqlang. Respublikaning jami aholi soniga nisbatan turli millatlarning aholi sonini aniqlang.

3-topshiriq. Umumiy aholi soni, zichligi, milliy tarkibi va tabiiy o'sish ko'rsatkichlari bo'yicha xulosalar chiqaring. Manbalardan foydalanib Qozog'iston Respublikasining aholisi va mehnat resurslari bilan bog'liq bo'lgan muammolar haqida ma'lumot yozing.

4-topshiriq. Quyidagi shaharlarda yashovchi aholi sonini aniqlang. Almati, Qaraganda, Chimkent, Pavlodar, Semipalatinsk, Ust-Kamenogorsk, Taraz.

Metodik ko'rsatma. Respublika tegishli xususiy, jumladan aholi kartasini, atlslarni toping. Adabiyotlar, kartalar hamda jadval ma'lumotlarini tahlil qiling, jadvallarni to'ldiring.

Mavzu: Qozog'iston Respublikasining yoqilg'i-energetika sanoati

Maqsad: Mamlakatdagi ko'mir, neft va tabiiy gaz konlarini aniqlash va undan iqtisodiyotda foydalanish masalalari. Elektr energetika ishlab chiqarish va uning markazlari.

Dars jihozi: Tabiiy va iqtisodiy kartalar, maktab atlslari, mamlakatda ko'mir, neft va tabiiy gaz qazib chiqarish bo'yicha ma'lumotlar.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O'zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O'qituvchi», 1994.
3. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O'qituvchi, 1997.
4. Pardayev G.P., Hunarov A. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya" (amaliy mashg'ulotlar). Angren – 2004.
5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: "Kamalak", 2013.
6. Ro'ziyev A. "Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi". Termiz 2000.
7. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. T.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Qozog'iston Respublikasidagi ko'mir, neft va tabiiy gaz konlarini aniqlash va ularni yozuvsiz kartaga tushirish.

2-topshiriq. Mamlakatdagi eng yirik gidro va issiqlik elektrostansiyalarni aniqlash va ularni yozuvsiz kartaga belgilash.

3-topshiriq. Statistik ma'lumotlardan foydalanib mamlakat yoqilg'i balansida ko'mir, neft va tabiiy gazni tutgan o'rnini doiraviy diagrammada ifodalang.

KazMunayGaz milliy neft kompaniyasining binosi

Kaspiy bo`yi neft havzasi

Mavzu: Metallurgiya mashinasozlik, kimyo va yengil sanoat tarmoqlari

Maqsad: Metallurgiya, mashinasozlik, kimyo va yengil sanoat tarmoqlarini mamlakat iqtisodiyotida tutgan o`rnini aniqlash

Dars jihozi: O`rta Osiyo va Qozog`iston tabiiy va iqtisodiy kartasi, 9-sinf geografik atlas, metallurgiya, mashinasozlik, kimyo va yengil sanoat tarmoqlari bo`yicha statistik ma`lumotlar.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O`zbekiston XXI asr bo`sag`asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O`zbekiston», 1997.
2. O`zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O`qituvchi, 1997.
3. Pardayev G`.P., Hunarov A. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya" (amaliy mashg`ulotlar). Angren – 2004.
4. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: "Kamalak", 2013.
5. Ro`ziyev A. "Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi". Termiz 2000.
6. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. T.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Asosiy metallurgiya, mashinasozlik sanoati korxonalari joylashgan hududlarni yozuvsiz kartaga belgilang.

2-topshiriq. Atlas yordamida kimyo sanoati korxonalarini yozuvsiz kartaga belgilang, mamlakatda qaysi hududlarida kimyo sanoat tarmoqlarini rivojlanganligini tahlil qiling.

3-topshiriq. Qozog`istonda yengil sanoat tarmoqlarini geografik joylashuvi va ularni rivojlanishini tahlil qiling.

Mavzu: Qozog`iston Respublikasining qishloq xojaligi

Maqsad: Qishloq xo`jaligining mamlakat xalq xo`jaligidagi o`rni, eng muhim qishloq xo`jalik tarmoqlarini hududlar bo`yicha joylashish xususiyatlarini aniqlang.

Dars jihozi: Iqtisodiy karta, maktab geografik atlaslari, qishloq xo`jaligiga oid statistik ma`lumotlar

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O`zbekiston XXI asr bo`sag`asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O`zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O`zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O`qituvchi», 1994.
3. O`zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O`qituvchi, 1997.
4. Pardayev G`.P., Hunarov A. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya" (amaliy mashg`ulotlar). Angren – 2004.

5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: “Kamalak”, 2013.
6. Ro`ziyev A. “Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi”. Termiz 2000.
7. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. Т.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Ma’ruza matni va geografik atlasdan foydalanib mamlakatda qishloq xo’jalik tarmoqlarini geografik joylashuvini tahlil qiling.

2-topshiriq. Ma’ruza matnidagi foydalanib mamlakat yer fondini doiraviy giagrammada aks ettiring.

3-topshiriq. Ma’ruza matnidan foydalanib Qozog`istonda chorvachilik tarmog`ini qishloq xo`jaligida tutgan o`rni tahlil qiling.

4-topshiriq. Yozuvsiz kartaga qishloq xo`jalik rayonlarini tushiring

Mavzu: Qozog`iston Respublikasining iqtisodiy rayonlari

Maqsad: Qozog`iston Respublikasini iqtisodiy geografik rayonlashtirish masalalarini o`rganish.

Dars jihozi: Ma’ruza matni, O`rta Osiyo va Qozog`iston tabiiy va iqtisodiy kartalari, maktab atlaslari

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O`zbekiston XXI asr bo`sag`asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O`zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O`zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O`qituvchi», 1994.
3. O`zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O`qituvchi, 1997.
4. Pardayev G`P., Hunarov A. “Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya” (amaliy mashg`ulotlar). Angren – 2004.
5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: “Kamalak”, 2013.
6. Ro`ziyev A. “Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi”. Termiz 2000.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Ma’ruza matni va atlaslardan foydalanib, yozuvsiz kartaga Qozog`iston Respublikasi iqtisodiy rayonlarini tushirish va har bir iqtisodiy rayonni aholida rangli qalam bilan bo`yash.

2-topshiriq. Mamalakatdagi har bir iqtisodiy rayonlar xalq xo`jaligi ixtisoslashuvi bo`yicha amaliyot daftariga ma`lumot yozish.

3-topshiriq. Iqtisodiy rayonlardagi yirik shaharlar to`g`risidagi ma`lumotlarni daftarga yozing.

QIRG`IZISTON RESPUBLIKASI

Mavzu: Qirg`iziston Respublikasining geografik o`rni, tabiiy sharoiti va resurslari, ma`muriy hududiy bo`linishi

Maqsad: Manbalardan foydalanib Qirg`iziston Respublikasining tabiiy va iqtisodiy geografik o`rni, qo`shni davlatlar bilan chegarasi hamda tabiiy resurs va ma`muriy – hududiy bo`linishi haqida ko`nikma, malaka hosil qilish va bilim berish.

Dars jihozi: MDH, MO davlatlari, shu jumladan Qirg`iziston Respublikasiga oid bo`lgan siyosiy-ma`muriy, maxsus kartalar, atlaslar, jadval ma`lumotlari,

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O`zbekiston XXI asr bo`sag`asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O`zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O`zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O`qituvchi», 1994.
3. O`zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O`qituvchi, 1997.
4. Pardayev G`.P., Hunarov A. “Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya” (amaliy mashg`ulotlar). Angren – 2004.
5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: “Kamalak”, 2013.
6. Ro`ziyev A. “Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi”. Termiz 2000.
7. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. T.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Ma`ruza matni, to`plangan ma`lumotlar va turli xildagi kartalardan foydalanib, Respublikaning tabiiy va iqtisodiy geografik o`rniga baho bering. Ijobiy va salbiy tomonlarini aniqlang va qisqacha tavsif yozing (amaliyot daftarida).

2-topshiriq. Qirg`iziston Respublikasiga qo`shni bo`lgan davlatlarni va davlat chegara uzunligini aniqlang. Shuningdek, uning g`arbdan sharqqa va shimoldan janubga necha km. masofaga cho`zilganligini hisoblab chiqing. Jadvalni to`ldiring.

12-jadval

t/r	Davlatlar	Poytaxti (markazi)	Chegara uzunligi	Davlat tuzilishi
1				
2				
3				
4				
5				

Qirg'iziston Respublikasi tabiiy kartasi

Qirg'iziston Respublikasi siyosiy kartasi

Qirg'iziston Respublikasining viloyatlari

1. Issiqko'l viloyati - markazi Qorako'l shahri
2. Norin viloyati - markazi Norin shahri
3. Chuv viloyati - markazi To'qmoq shahri
4. Talas viloyati – markazi Talas shahri
5. Jalolobod viloyati – markazi Jalolobod shahri
6. O'sh viloyati – markazi O'sh shahri
7. Batkent viloyati – markazi Batkent shahri

3-topshiriq. Atlas, maxsus kartalar, darslik va o`quv qo`llanmalaridan foydalanib, Qirg`iziston Respublikasidagi asosiy foydali qazilma konlari markazlarni aniqlang va jadval ma`lumotlarini to`ldiring.

13-jadval

t/r	Tabiiy resurslari, foydali qazilmalari	Turlari	Zahirasi (t/m ³ hisob)	Bir yilda ishlab chiqarish ko`rsatkichi, qazib olinishi	Qaysi viloyatda joylashish

4-topshiriq. Manbalar asosida Qirg`iziston Respublikasining kontur kartasida viloyatlar va ularning markazlarini belgilang, chegaralarini aniqlang hamda jadvalni to`ldiring.

14-jadval

Qirg`iziston Respublikasining ma`muriy-hududiy bo`linishi

№	Viloyat/Shahar	Ma`muriy markazi	Maydoni, km ²	Aholisi, kishi
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
	Jami:			

Tyanshan tog`ining cho`qqisi

Olatov tog`lari

Mavzu:Qirg`iziston Respublikasining aholisi va mehnat resurslari

Maqsad:Talabalarda Qirg`iziston Respublikasining aholisi haqida tushuncha va aholining zichligi,etnik kelib chiqishi,milliy tarkibi va joylashishi haqida ma'lumot berish va ko`nikma va malaka hosil qildirish.

Dars jihozi: Karta, atlaslar, adabiyotlar va grafik materiallardan foydalanish.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida, xavfsizlik ta'hdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O'zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O'qituvchi», 1994.
3. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O'qituvchi, 1997.
4. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: "Kamalak", 2013.
5. Ro'ziyev A. "Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi". Termiz 2000.
6. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. T.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Manbalardan foydalanib, Qirg`iziston Respublikasida aholining umumiy o`shish ko`rsatkichi diagrammasini tuzing.

2-topshiriq. Manbalardan foydalanib, Respublika aholisining milliy tarkibini o`rganib chiqib, tahlil qiling. Mustaqillik yillarida aholi tarkibida bo`layotgan o`zgarishlar sababini aniqlang va tushuntirib bering. (15 jadvalga qarang)

3-topshiriq. Aholi kartasidan foydalanib, Qirg'iziston hududida aholining joylashishi va zichligi haqida ma'lumot to'plang.

Quyidagi savollarga javob bering.

- Qirg'izistonning qaysi hududlarida aholi zich joylashgan
- Qirg'izistonning qaysi qismida aholi 1 km² 1 kishidan kam
- Aholining taqsimlanishiga xos bolgan xususiyatlarni sababini tushuntirib bering. (yozing).

15-jadval

Qirg'iziston respublikasi aholisining milliy tarkibi		
<u>Qirg'izlar</u>		72.16 %
<u>O'zbeklar</u>		14.34 %
<u>ruslar</u>		6.87 %
<u>boshqalar</u>		6.63 %

4-topshiriq. Qirg'izistondagi viloyatlar bo'yicha jadvalni ma'lumotlar bilan to'ldiring.

16-jadval

№	Viloyatlar	Maydoni (ming km ²)	Aholisi (ming k.)	1 km ² to'g'ri kelgan aholi soni	Qaysi iqtisodiy rayon tarkibida

Mavzu: Qirg'iziston Respublikasi xo'jaligiga umumiy ta'rif

Maqsad: Manbalarni tahlili asosida Respublika xo'jaligining Markaziy Osiyodagi boshqa davlatlar xo'jaligidan farqlanishini, xo'jalikda qaysi tarmoq etakchilik qilishligini va tarmoqlarning rivojlanishida yoqilg'I, mineral va tabiiy resurslarning ahamiyatini talabalarga etkazish, ularda chuqur bilim, ko'nikmalar va malaka hosil qildirish.

Dars jihozi: Markaziy Osiyo davlatlari, shuningdek, Qirg'iziston Respublika siga oid bo'lgan karta va atlaslar, statistik ma'lumotlar, jadval va tarqatma materiallar, ishchi dastur, kalendar reja.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O'zbekiston», 1997.

2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O'qituvchi», 1994.
3. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O'qituvchi, 1997.
4. Pardayev G.P., Hunarov A. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya" (amaliy mashg'ulotlar). Angren – 2004.
5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: "Kamalak", 2013.
6. Ro'ziyev A. "Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi". Termiz 2000.
7. Алисов В., Хореев А. Экономическая и социальная география мира. М.: Просвещение, 2001.
8. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. Т.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Manbalardan foydalanib (O'tgan ma'lumotlarda tavsiya etilgan) Qirg'iziston xo'jaligining Markaziy Osiyo davlatlari xo'jaligidan farq qilish tomonlarini aniqlang va qisqacha tavsif bering. O'quv qo'llanmalaridan foydalangan holda jadval bo'limlarini ma'lumotlar bilan to'ldiring.

17-jadval

№	Foydali qazilma turlari	Geografik o'rni	Zahirasi	Qazib olingan (ishlab chiqarilgan) miqdori
1	Ko'mir			
2	Gaz			
3	Neft			
4	Surma			
5	Simob			
6	Va hokazo			

2-topshiriq. Iqtisodiy geografik kartalar hamda o'quv qo'llanmalari asosida Respublikadagi sanoat tarmoqlari va ularning markazlarini belgilang.

3-topshiriq. Qishloq xo'jalik kartasi va manbalari asosida Respublikada etishtiriladigan o'simlik turlarining tarqalish hududlarini hamda qishloq xo'jalik rayonlarini aniqlang. Qirg'izistonda nechta qishloq xo'jalik rayonlari mavjud ekanligini belgilang va uni O'zbekiston hududidagi qishloq xo'jalik rayonlari bilan taqqoslang.

4-topshiriq. Respublikada yalpi mahsulot ishlab chiqarishni O'zbekiston Respublikasi bilan taqqoslang va oradagi farqlarning asosiy sababini belgilang (manbalardan foydalaning).

TOJIKISTON RESPUBLIKASI

Mavzu: Tojikiston Respublikasining geografik o`rni, tabiiy resurslari va ma'muriy hududiy bo'linishi

Maqsad: Amaliy ish mazmuni orqali talabalarga respublikaning tabiiy va iqtisodiy geografik o`rni, qo`shni davlatlar bilan chegaralari, tabiiy resurslari hamda uning ma'muriy – hududiy bo'linishi haqida ko`nikma va malaka hamda bilim berish.

Dars jihozi: MDH, MO davlatlari va dunyoning siyosiy – ma'muriy kartalari, jadval ma'lumotlari, kontur karta va atlaslar.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O'zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O'qituvchi», 1994.
3. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O'qituvchi, 1997.
4. Pardayev G`P., Hunarov A. “Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya” (amaliy mashg`ulotlar). Angren – 2004.
5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: “Kamalak”, 2013.
6. Ro'ziyev A. “Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi”. Termiz 2000.
7. Страны Центральной Азии в современном мира статистический сборник. T.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Ma'ruza matni va ushbu mavzu bo'yicha tavsiya etilgan adabiyotlardan foydalanib, “Tojikiston Respublikasining tabiiy va iqtisodiy geografik o`rni” ga baho va amaliyot daftarida qisqacha tavsiflang.

2-topshiriq. Atlas va kartalardan foydalanib, Tojikiston Respublikasiga qo`shni bo`lgan davlatlarni va davlat chegarasining umumiy uzunligini aniqlang. Shuningdek, uning hududi g`arbdan sharqqa va shimoldan janubga necha km. masofaga cho`zilganligini hisoblab chiqing. Uning qanday ahamiyati borligini qisqacha tasvirlang.

18-jadval

t/r	Davlatlar	Poytaxti (markazi)	Chegara uzunligi	Davlat tuzilishi
1				
2				
3				
4				
5				

4-topshiriq. Manbalar asosida Qirg'iziston Respublikasining kontur kartasida viloyatlar va ularning markazlarini belgilang, chegaralarini aniqlang hamda jadvalni to'ldiring.

Tojikiston respublikasinnng siyosiy va tabiiy kartasi

Tojikiston Respublikasining ma'muriy-hududiy bo'linishi

№	Viloyat/Shahar	Ma'muriy markazi	Maydoni, км²	Aholisi, kishi
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
Jami:				

Mavzu: Tojikiston Respublikasining aholisi va mehnat resurslari

Maqsad: Berilgan manba va ma'lumotlar asosida talabalarda respublikaning aholi geografiyasiga, jumladan aholining umumiy soni, zichligi, uni takror barpo etish, milliy tarkibi, joylashuvi oid ko'nikma, malaka hosil qildirish va bilim berish shuningdek, aholining bandlik darjasi, migratsiya bo'yicha tushunchalar hosil qilish, atlas va kartalar hamda jadval ma'lumotlaridan foydalanish, ularni tahlil qilish.

Dars jihozi: MDH, MO hamda Tojikiston Respublikasiga oid bolgan umumiy va xususiy (maxsus) kartalar, atlaslar, statistik ma'lumotlar, diagramma va tarqatma materiallar.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O'zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O'qituvchi», 1994.
3. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O'qituvchi, 1997.
4. Pardayev G.P., Hunarov A. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya" (amaliy mashg'ulotlar). Angren – 2004.
5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: "Kamalak", 2013.
6. Ro'ziyev A. "Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi". Termiz 2000.
7. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. T.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Manbalardan foydalanib Tojikiston Respublikasi aholisiga xos bo'lgan xususiyatlarni belgilang va qisqacha tasvirlang.

2-topshiriq. Ma'lumotlardan foydalanib, Respublika va viloyatlar aholisining umumiy soni, zichligi va takror barpo etilishi ko'rsatkichlarini belgilang va jadvalni to'ldiring.

21-jadval

t/r	Respublika, viloyatlar	Maydoni (ming km ²)	Aholisi (ming k.)	1 km ² ga to'g'ri keladigan aholi soni (kishi)	Tabiiy o'sishi	Viloyat markazi
1						
2						
3						
4						
5	Jami					

- Respublika aholisiga xos bo'lgan xususiyatlarni sanab chiqing, tasvirlang.
- Aholi zichligini tahlil qiling va sabablarini belgilang
- Respublikada tabiiy o'sish koeffitsientini aniqlang, tabiiy o'sishga ta'sir etuvchi omillarni belgilang.
- Mamlakat aholisi uning regionlarda (viloyat, iqtisodiy rayon) notekis joylashganligini tahlil qiling va sabablarini ko'rsating.

3-topshiriq. Aholi kartasidan foydalanib, Qirg'iziston aholisi haqida ma'lumotlar to'plang.

- Jinsiy tarkibdagi o'sish ko'rsatkichlarini foiz (%) hisobida bering va tasvirlang, sabablarini belgilang.
- Shahar va qishloq aholisi orasidagi farqlarni aniqlang va sabablarini ko'rsating
- Shahar aholisining salmog'i MDH ga a'zo bo'lgan davlatlar shuningdek, Markaziy Osiyoning boshqa barcha davlatlaridagidan (masalan, Qirg'izistonda – 38 foiz, O'zbekiston-40 foiz, Turkmanistonda- 45 foiz, Qozog'istonda-57 foiz aholi shaharlarda yashaydi) kamligini vujudga keltiruvchi omillarni belgilang.
- Tojikiston jami mehnat resurslarida: o'smirlar, mehnat yoshdagilar va keksalar salmog'ini (soni, foiz hisobida) aniqlang, uning ta'sir qiluvchi, sabablarni belgilang.
- Aholining bandlik darajasini tahlil qiling va ularni taqqoslang. Moddiy va nomoddiy ishlab chiqarishda band bo'lgan aholi sonini qiyosiy taqqoslang va xulosalar chiqaring.

Mavzu: Tojikiston Respublikasi xo'jalik tarmoqlari geografiyasi

Maqsad: Darslik, o'quv qo'llanmalari, statistik va jadval ma'lumotlari asosida Respublika xo'jalik tarmoqlari tarkibi, ularning mahsulot ishlab chiqarishda tutgan o'rnini hamda xo'jalik tarmoqlarining rayonlar bo'yicha joylashuvi va rivojlanishini

qiyosiy taqqoslash orqali ko'nikma va malaka, bilim berish. Grafik, sxemalar chizish, ma'lumotlarni tahlil qilish va tasvirlash yo'llarini o'rgatish hamda respublika xo'jaligini Modagi boshqa davlatlar bilan taqqoslash usullarini o'rganish bo'yicha konikma, malakalar hosil qildirish.

Dars jihozi: MDH, MO davlatlari va dunyoning siyosiy-ma'muriy kartalari hamda xo'jalik tarmoqlari bo'yicha maxsus kartalar, atlaslar, statistik, jadval, grafik materiallar, ishchi dastur va taqvim reja, mavzu uchun ishlanmalar:

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O'zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O'qituvchi», 1994.
3. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O'qituvchi, 1997.
4. Pardayev G.P., Hunarov A. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya" (amaliy mashg'ulotlar). Angren – 2004.
5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: "Kamalak", 2013.
6. Ro'ziyev A. "Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi". Termiz 2000.
7. Алисов В., Хореев А. Экономическая и социальная география мира. М.: Просвещение, 2001.
8. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. Т.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Manbalardan foydalanib Tojikiston Respublikasining xo'jalik tarmoqlari va ularning hududiy tuzilishini tahlil qiling;

- a) Xo'jalik tushunchasiga ta'rif bering;
- b) Xo'jalikning asosini nimalar tashkil etadiq
- c) Agrosanoat majmuini nimalar tashkil etadiq
- g) sanoatning muhim tarmoqlarini belgilangq
- d) Agrosanoat va sanoat majmui tarmoqlarida ishlab chiqarishni tashkil etish va rivojlantirish uchun zarur bo'lgan tabiiy resurslarni belgilang.
- e) Tabiiy sharoit va tabiiy hamda mehnat resurslariga baho bering.

2-topshiriq. Atlas, karta va o'quv adabiyotlaridan foydalanib, xo'jalik tarmoqlari markazlarini belgilang va ularning hududiy joylashuvini qiyosiy taqqoslang hamda tahlil qiling.

22-jadval

t/r	Xo'jalik tarmoqlari	Ularning markazlari	Tabiat resurslari bilan ta'minlanganlik darajasi	Mehnat resurslari bilan ta'minlanganlik darajasi
I	Agrosanoat majmui:			

1	Qishloq xojaligi			
2	Chorvachilik			
II	Sanoat tarmoqlari majmui:			
1	Yoqilg'i energetika			
2	Rangli metallurgiya			
3	Mashinasozlik			

3-topshiriq. Jadval ma'lumotlari asosida sanoatning muhim ko'rsatkichlari bo'yicha mahsulot ishlab chiqarish hajmini nisbiy taqqoslang, tahlil qiling va sabablarini belgilang. Tojikiston sanoat tarmoqlarida mahsulot ishlab chiqarish.

23-jadval

t/r	Sanoat tarmoqlari	

4-topshiriq. Jadval ma'lumotlarini tahlil qiling va Tojikiston Respublikasidagi qishloq xo'jaligiga yaroqli yerlarni qiyosiy taqqoslang va hududlarini belgilang. MO davlatlaridagi qishloq xo'jaligiga yaroqli yerlar bilan taqqoslang va xulosalar chiqaring.

24-jadval

Markaziy Osiyo davlatlaridagi ba'zi bir qishloq xo'jaligiga yaroqli yerlar
(mln.ga hisobida)

t/r	Respublikalar	Umumiy maydoni	Q/x-giga yaroqli yerlar	Haydalanadigan yerlar	O'tloq yerlar	Yaylov yerlar	Maydoni (ming km ²)
1	O'zbekiston	44.8	26.3	4.3	0.1	21.4	447.4
2	Qirg'ziston	19.8	10.1	1.4	0.2	4.5	198.0
3	Tojikiston	14.3	4.2	0.9	0.0	3.2	143.1

a) Respublikalarning aholi sonini aniqlang va jadvalni to'ldiring.

b) Har bir kishiga to'g'ri keladigan yaroqli yerlar maydonini aniqlang va respublikalararo taqqoslang, xulosalar chiqaring.

5-topshiriq. 8-sinf geografik atlasdan foydalanib, Tojikiston Respublikasidagi qishloq xo'jaligi reyionlarini belgilang. Har bir rayonga xos bo'lgan asosiy o'simlik turi va chorva tarmoqlarini tasvirlang.

6-topshiriq. A.Ro`ziyevning oquv qo`llanmasidagi 6-; 7-jadval ma'lumotini (6-jadval Respublikada qishloq xo`jaligi mahsuloti ishlab chiqarish; 7-jadval. Tojikistonda asosiy chorvachilik mahsulotlarini etishtirish) tahlil qiling.

a) Qishloq xojaligi mahsuloti ishlab chiqarishni tarmoqlar bo'yicha foiz (%) hisobida bering va ularning o'sish ko'rsatkichini aniqlang. Mahsulotlar etishtirishga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni belgilang.

b) Chorvachilik mahsulotlari yetishtirishning tarmoqlar bo'yicha ko'rsatkichlarni foiz (%) hisobida bering. Chorvachilik tarmoqlari bo'yicha mahsulotlar yetishtirishga ta'sir ko'rsatuvchi omillarini aniqlang.

v) Tojikistonning kontur kartasiga dehqonchilik va chorvachilik tarmoqlarining asosiy hududlarini tushiring.

7-topshiriq. Tojikiston Respublikasining xalq xo`jaligini MO dagi boshqa davlatlar xalq xo`jaligi bilan bog`lanish sabablarini, vujudga kelgan muammolarini tahlil qiling. (Izoh: manbalar asosida)

TURKMANISTON

Mavzu: Turkmaniston Respublikasining geografik o`rni, tabiiy sharoiti va tabiiy resurslari

Maqsad: Turkmanistonning tabiiy va iqtisodiy geografik o`rni, tabiiy sharoiti va resurslariga xo`jalik jihatdan umumiy baho berish, uning geografik ornini qulay va noqulay ekanligini ko'rsatish, tabiiy resurslarning mamlakat hududida joylashganligi xususiyatlarini aniqlash, tabiiy va iqtisodiy kartalarni tahlil qildirish, statistik materiallardan foydalanish va sxemalar tuzishni o`rganish.

Dars jihozi: Respublika va Markaziy Osiyoga oid bo`lgan atlas va kartalar, statistik ma'lumotlar.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O'zbekiston», 1997.
2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O'qituvchi», 1994.
3. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O'qituvchi, 1997.
4. Pardayev G`P., Hunarov A. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya" (amaliy mashg'ulotlar). Angren – 2004.
5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: "Kamalak", 2013.
6. Ro`ziyev A. "Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi". Termiz 2000.
7. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. Т.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Ma'ruza matni bo'yicha tavsiya etilgan adabiyotlardan foydalangan holda "Turkmanistonning tabiiy va iqtisodiy geografik o'rniga baho bering". Salbiy va ijobiy tomonlarinin aniqlang va qisqa holda amaliyot daftariga yozing.

2-topshiriq. Atlas va kartalardan foydalanib Turkmaniston Respublikasiga qo'shni bo'lgan davlatlarni va davlat chegarasining umumiy uzunligini aniqlang. Shuningdek, uning hududi g'arbdan sharqqa va shimoldan janubga necha km. masofaga cho'zilganligini hisoblab chiqing. Uning qanday ahamiyati borligini qisqacha tasvirlang.

25-jadval

t/r	Davlatlar	Poytaxti (markazi)	Chegara uzunligi	Davlat tuzilishi
1				
2				
3				
4				
5				

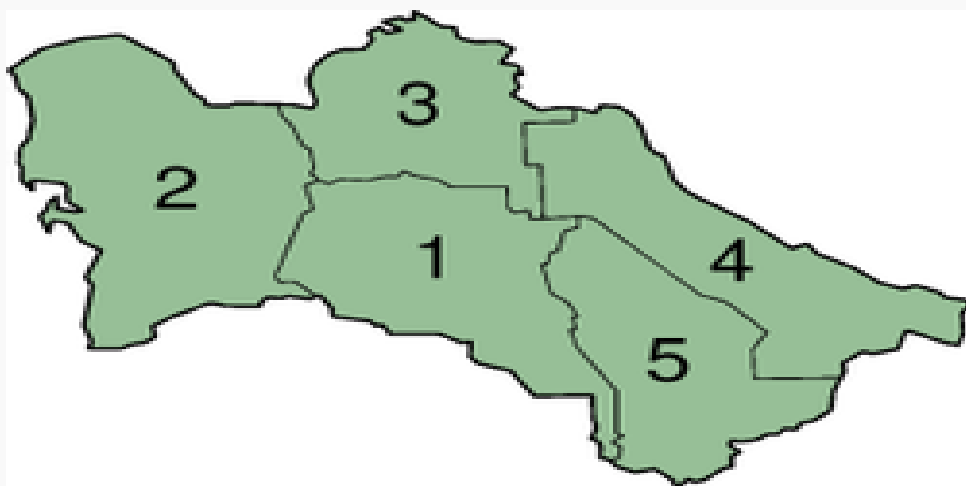
Turkmaniston Respublikasi siyosiy kartasi

3-topshiriq. Turkmaniston hududidagi foydali qazilmalar (tabiiy resurslar) va ularning markazlarini aniqlang. Manbalardan foydalanib, ularning zahirasini belgilang.

4-topshiriq. “Turkmanistonning foydali qazilmalari geografiyasi mavzusi bo`yicha berilgan adabiyotlar va kartalardan foydalanib quyidagilarni bajaring”.

a) Kontur kartada neft, gaz, qurilish materiallari, tuz konlarini belgilang.

b) Kartadan Turkmanistonning chekka nuqtalari, eng baland va past joylari, foydali qazilma konlari markazlari, qo`shni davlatlarning markazlarini ko`rsata biling.

Turkmaniston Respublikasining ma`muriy-hududiy tuzulishi

1. Axal viloyati. 2. Bolqon viloyati. 3. Dashoguz viloyati. 4. Lebap viloyati. 5. Mari viloyati.

5-topshiriq. Manbalar asosida Turkmaniston Respublikasining yozuvsiz kartasida viloyatlar va ularning markazlarini belgilang, chegaralarini aniqlang hamda jadvalni to`ldiring.

26-jadval

Turkmaniston Respublikasining ma`muriy-hududiy bo`linishi

№	Viloyat/Shahar	Ma`muriy markazi	Maydoni, км²	Aholisi, kishi
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
Jami:				

Ashxaboddagi prezident saroyi

Turkmaniston gaz sanoati vazirligi binosi

Niyozov nomidagi monument

Mavzu: Turkmanistonning aholisi va mehnat resurslari

Maqsad: Manbalar asosida turkmanistonning aholisi soni, milliy tarkibi va uning Markaziy Osiyoda tutgan o`rni hamda hududi bo`ylab geografik joylashuvi va zichligi, qishloq va shahar aholisining nisbati va aholi migratsiyasi haqida bilimga ega bo`lish, aholi karta sxemalarni statistik materiallar, diagramma va karta sxemalarni tahlil qilishga konikma va malakalar hosil qilish.

Dars jihozi: Respublika va Markaziy Osiyo davlatlariga oid bo`lgan umumiy xususiyatlar karta hamda atlaslar statistik ma`lumotlar, diagramma va rasm – sxemalar.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O'zbekiston», 1997.
2. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O'qituvchi, 1997.
3. Pardayev G`.P., Hunarov A. “Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya” (amaliy mashg`ulotlar). Angren – 2004.
4. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: “Kamalak”, 2013.
5. Ro`ziyev A. “Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi”. Termiz 2000.
6. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. Т.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Ma'lumotlardan foydalanib Respublika aholisining umumiy soni, zichligi va takror barpo etilishi ko'rsatkichlarini belgilang va jadvalni to'ldiring.

27-jadval

t/r	Respublika, viloyatlar	Maydoni (ming km ²)	Aholisi (ming k.)	1 km ² ga to'g'ri keladigan aholi soni (kishi)	Tabiiy o'sishi	Viloyat markazi

2-topshiriq. Manbalardan foydalanib, Turkmanistonda aholining umumiy o'sish ko'rsatkichi diagrammasini tuzing.

3-topshiriq. Manbalardan foydalanib respublika aholisning milliy tarkibini belgilang. Ma'lumotlarni taqqoslang va xulosa chiqaring. Mustaqillik yillarida aholi tarkibida bo'layotgan o'zgarishlar sababini aniqlang va tushuntirib bering.

4-topshiriq. Aholi kartasidan foydalanib, Turkmaniston hududida aholining joylanishi va zichligi haqida ma'lumot to'plang va quyidagi savollarga javob bering.

a) Turkmanistonning qaysi hududlarida aholi zich joylashgan

b) Turkmanistonning qaysi qismida aholining 1 km² ga bir kishidan ham kam kelishligi sababini aniqlang.

c) Turkmanistonning qaysi hududlarida aholi kam va sababi nimadaq

d) Turkmaniston va Markaziy Osiyodagi boshqa davlatlarda aholining taqsimlanish xususiyatlari sababini tushuntiring

Mavzu: Turkmaniston xo'jaligiga umumiy tavsif

Maqsad: Talabalarni Turkmanistonda xo'jalik tarmoqlari, turlari, turli sanoat va qishloq xo'jalik tarmoqlarining hozirgi holati, joylashuvi va taraqqiyoti bilan tanishtirish.

Dars jihozi: Turkmaniston va Markaziy Osiyodagi boshqa davlatlarga xos bo'lgan tabiiy, iqtisodiy va xususiy kartalar, atlaslar, statistik ma'lumotlar.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. - O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida, xavfsizlik tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: «O'zbekiston», 1997.

2. Asanov G., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: «O'qituvchi», 1994.

3. O'zbekiston Respublikasi Ensiklopediyasi. T.: O'qituvchi, 1997.
4. Pardayev G.P., Hunarov A. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya" (amaliy mashg'ulotlar). Angren – 2004.
5. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: "Kamalak", 2013.
6. Ro'ziyev A. "Markaziy Osiyo davlatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi". Termiz 2000.
7. Алисов В., Хореев А. Экономическая и социальная география мира. М.: Просвещение, 2001.
8. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. Т.: 1994.

Topshiriqlar:

1-topshiriq. Manbalardan foydalanib, Turkmaniston xalq xo'jaliginingida asosiy o'rinni qaysi tarmoq komplekslari egallanligini aniqlang. Geografik mehnat taqsimotida qaysi sanoat tarmog'i ustunlikka ega ekanligini belgilang.

2-topshiriq. Yoqilg'i – energetika sanoati kompleksining asosiy xom ashyolarini, ularning markazlarini hamda zahirasini aniqlang. Mamlakatda ishlab yoki qazib olinadigan gaz, neft foydali qazilmalarining miqdorini belgilang.

3-topshiriq. Karta ma'lumotlaridan foydalanib asosiy sanoat tarmoqlari markazlarini belgilang va daftarda qayd eting.

4-topshiriq. Jadval ma'lumotlaridan foydalanib, Turkmanistondagi qishloq xo'jaligiga yaroqli yerlarni MO dagi boshqa respublikalar bilan taqqoslash.

28-jadval

Markaziy Osiyo davlatlaridagi qishloq xo'jaligiga yaroqli yerlar (mln.ga, hisobida)

t/r	Mustaqil Respublikalar	Umumiy yer maydoni	Q/x-giga yaroqli yerlar	Haydaldigan yerlar	O'tloq yerlar	Yaylov yerlar	Umumiy maydoni ming km ²
1	Qozog'iston	271.0	197.3	35.7	5.1	156.3	2710
2	O'zbekiston	44.8	26.3	4.3	0.1	21.4	447.4
3	Qirg'iziston	13.8	10.1	1.4	0.2	4.5	198.0
4	Tojikiston	14.3	4.2	0.9	0.0	3.2	143.1
5	Turkmaniston	48.8	31.8	1.0	0.0	30.6	488.0

5-topshiriq. Jadval ma'lumotlaridan foydalanib: a) Turkmanistonda yetishtirilgan bug'doy miqdorini MO dagi boshqa davlatlardagi miqdor bilan taqqoslang.

a) Turkmanistonda 1 kishiga to'g'ri keladigan miqdorini hisoblang.

b) jadvalni to'ldiring.

Markaziy Osiyo davlatlarida bug`doy yetishtirish
(ming t. hisobida)

t/r	Davlatlar	1940	1975	1980	1985	1991	1995	2000	2005	2010
1	O`zbekiston	601	1053	2297	2450	1248				
2	Qozog`iston	2516	21662	27497	21321	28306				
3	Qirg`iziston	588	1087	1375	1344	1633				
4	Tojikiston	324	203	294	321	246				
5	Turkmaniston	124	151	257	309	320				

6-topshiriq. Geografik atlas (8-sinf)dan foydalanib Turkmanistondagi qishloq xo`jalik rayonlarini aniqlang. Har bir rayonga xos bo`lgan o`simlik turlarini belgilang va tavsif bering.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Karimov I. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida, xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlariva taraqqiyot kafolotlari. T.: "O'zbekiston". 1997.
2. Karimov I. O'zbekiston buyuk kelajak sari. T.: "O'zbekiston". 1998.
3. Karimov I. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. T.: "O'zbekiston". 1999.
4. Asanov G.R., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekistonning iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. T.: "O'qituvchi". 1994.
5. Akramov Z.M., Rafiqov A.A. "Прошлое, настоящее и будущее Аральского моря". T.: "Mehnat" 1990.
6. Jumaboyev T.N. Markaziy Osiyo mamlakatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. (Ma'ruzalar matni). Samarqand – 2001.
7. Pardayev G.R. Markaziy Osiyo mamlakatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. (Amaliy mashg'ulotlar). Angren – 2003.
8. Ro'ziyev A.N. Markaziy Osiyo mamlakatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. Termiz – 2000.
9. Soliyev A.S., Qarshiboyeva L. Iqtisodiy geografiyaning nazariy va amaliy masalalari. T.: 1999.
10. Soliyev A.S., Ahmedov E.A., Mahamadaliyev R.Y. Mintaqaviy iqtisodiyot. T.: "Universitet". 2003.
11. Soliyev A.S., Nazarov M., Qurbonov Sh. O'zbekiston hududlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi. T.: "Mumtoz so'z" 2010.
12. Soliyev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodika va amaliyot. T.: "Kamalak", 2013.
13. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. T.: 1998.
14. Hasanov I.A., P.N.G'ulomov. O'rta Osiyo tabiiy geografiyasi. T.: 2002.
15. O'zbekiston geografiya jamiyati IX- s'ezdi materiallari. T.: 2014.
16. 9-sinf maktab atlas. T., 2014.
17. 7-sinf maktab atlas. T., 2014.
18. Алисов В., Хореев А. Экономическая и социальная география мира. М.: Просвещение, 2001.
19. Страны Центральной Азии в современном мире статистический сборник. Т.: 1994.
20. www.ziyonet.uz
21. www.nuu.uz
22. www.connect.uz

